

יח

וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לְיִשְׁמָעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף (לז, כח)

"לפי שמכרו את בכורה של רחל בעשרים כסף, ונפל לכל אחד ואחד מהם טבעה - לפיכך יהיה כל אחד ואחד נותן שקלו טבעה [שתי כסף, מחצית השקל]" (ירושלמי שקלים פ"ב ה"ג)

מכירת יוסף היתה בגלל מצב של שנאה ("וישנאו אותו"⁶⁷); ולכן כפרת חטא זה היא על ידי נתינת מחצית השקל, המדגישה את האהבה והאחדות בין בני ישראל - בכך שהיא מלמדת שכל אחד בפני עצמו הוא "מחצית" בלבד, וכדי להיות דבר שלם עליו להתאחד עם יהודי נוסף⁶⁸.

(לקו"ש ח"כ ע' 190)

הגדה

יט

וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לְיִשְׁמָעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף (לז, כח)

"לפי שמכרו את בכורה של רחל בעשרים כסף, ונפל לכל אחד ואחד מהם טבעה [שתי כסף, מחצית השקל] - לפיכך יהיה כל אחד ואחד נותן שקלו טבעה" (ירושלמי שקלים פ"ב ה"ג)

כלומר: אם נחלק "עשרים כסף" לעשרת השבטים שהשתתפו במכירת יוסף - נמצא שכל אחד מהשבטים קיבל שני דינרי כסף, שהם שיעור מחצית השקל, ולכן נצטוו ישראל לדורות לתת מחצית השקל בכל שנה.

והקשו המפרשים: הרי במכירת יוסף השתתפו רק תשעה מהאחים - שהרי בנימין לא היה עמהם, וגם ראובן לא השתתף במכירה עצמה - ומה פשר החלוקה לעשר?

67. לעיל פסוק ד.

68. וראה עוד המאור שבתורה לספר שמות ע' תקמח.

ותירצו בשני אופנים: (א) גם ראובן נחשב כאחד המשתתפים, משום שהשבטים הניחו לו חלק בכסף, "כי חשבו שלא יחלוק על מעשיהם"⁶⁹; (ב) יוסף עצמו נחשב כאחד המשתתפים במכירה, מאחר שהוא עצמו גרם לה "על-ידי הקנאה שבתחילה"⁷⁰.

אבל עדיין הדבר דורש ביאור: מאחר שבפועל השתתפו במכירה רק תשעה אחים – מהו ההכרח להידחק ולהוסיף שותף עשירי, תוך שימוש בשייכות רחוקה של ראובן או יוסף למכירה?

ויש לומר:

מבואר בזהר⁷¹ שבמכירת יוסף יש גם משמעות חיובית, שכן היא היוותה את הפתח לגאולת ישראל ממצרים: מכיוון שהשבטים מכרו את יוסף "כאדון המוכר את עבדו" – נחשב יוסף כעבד לאחיו; ולכן, משנתמנה יוסף לשליט במצרים, והמצרים נעשו לו עבדים – הם הפכו בעצם לעבדים לישראל ("ישראל דשלטו על כלהו"), ולכן לא היתה להם שליטה אמיתית על בני ישראל, מה שהביא בסופו של דבר ליציאת מצרים.

לפי זה יובן הצורך להחשיב את מספר המשתתפים במכירת יוסף כעשרה דוקא: כדי שהמכירה אכן תביא לכך שלמצרים לא תהיה שליטה על עם ישראל, ובסופו של דבר ליציאת מצרים – היה על המכירה להיעשות דוקא על-ידי ציבור⁷² של עשרה מישראל, לפי שהשכינה שורה על עשרה מישראל דוקא⁷³.

69. יפה תואר ופי' מהרז"ו לב"ר פפ"ד, יח.

70. תקלין חרתין על ירושלמי שם.

71. פרשתנו קפד, רע"א, ובמפרשי הזהר אור החמה ומקדש מלך. וראה גם בביאור הבא – ביאור כ.

72. וזהו הטעם לכך שמחצית השקל היא לצורך רכישת קרבנות ציבור דוקא – כי תכלית מחצית השקל היא לגלות את עומק עניינה של מכירת יוסף, שהביאה בסופו של דבר לגאולה ממצרים, ולשם כך היתה צריכה להיעשות בציבור דוקא (ויש להעיר שמחצית השקל היא עשר גרה, כנגד ציבור של עשרה מישראל).

73. סנהדרין לט, א. וראה אגרת הקודש סכ"ג.

ועם זאת, בגלוי השתתפו במכירה תשעה שבטים בלבד; שכן, אילו היה נוכחים בשעת המכירה ציבור של עשרה מישראל בגלוי – היתה השכינה שורה עליהם בצורה גלויה, ולא היתה מתאפשרת המכירה (וממילא – גם גלות מצרים) מלכתחילה.
(לקו"ש ח"כ ע' 186 ואילך)

ב

וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לְיִשְׁמָעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף (לז, כח)

"לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף – יהיה כל אחד ואחד פודה את בנו בכורו בעשרים כסף [חמישה שקלים]" (ירושלמי שקלים פ"ב ה"ג)

מדברי הירושלמי נראה, שהתשלום של עשרים כסף לפדיון בכור הוא כעין כפרה על חטא מכירת יוסף.

ויש להקשות: הרי פדיון בכור אינו קנס או כפרה, אלא אדרבה – הוא מבטא את קדושתו של הבכור ("קדש לי כל בכור"), המחייבת את פדייתו מקדושה לחולין?

ויש לבאר זאת על פי המבואר⁷⁴ שבמכירת יוסף יש גם משמעות חיובית: מכיוון שהשבטים מכרו את יוסף – נחשב יוסף כעבד לאחיו; ולכן, משנתמנה יוסף לשליט במצרים, והמצרים נעשו לו עבדים – הם הפכו בעצם לעבדים לישראל ("ישראל דשלטו על כלהו"), ולכן לא היתה להם שליטה אמיתית על בני ישראל.

ומעתה יובן הקשר בין מכירת יוסף לקדושת הבכור:

כשם שמשמעותה של מכירת יוסף היא שיוסף נחשב קנוי לאחיו, ובכוח

74. בא יג, ב.

75. ראה בביאור הקודם – ביאור יט. וש"נ.

זה לא היו ישראל כפופים לשליטתם של מצרים – כך משמעותה של קדושת הבכור היא שהוא אינו כפוף לטבע העולם, אלא הוא קנוי לקב"ה ("לי הוא" 76).

(לקו"ש ח"כ ע' 186 ואילך)

כא

וַיִּכְרְתָהּ וַיֹּאמֶר כְּתַנְתָּ בְּנֵי חַיָּה רַעָה אֶכְלָתָהּ טָרֵף טָרֵף
 יוֹסֵף (יז, ג)

ויצא חסד

"ולמה לא גילה לו הקב"ה? לפי שהחרימו וקיללו את כל מי שיגלה, ושיתפו להקב"ה עמהם. אבל יצחק היה יודע שהוא חי; אמר: היאך אגלה, והקב"ה אינו רוצה לגלות לו?" (רש"י)

המפרשים תמהו: מניין הסיקו השבטים שרצונו של הקב"ה להשתתף בחרם שהטילו?⁷⁷

ויש לפרש:

כוונת דברי רש"י "שיתפו להקב"ה עמהם"⁷⁸ אינה שהקב"ה עצמו השתתף בחרם (והיה מחוייב לו כביכול), אלא שהשבטים תלו את החרם

76. בא יג, ב ובפרש"י.

77. יש מפרשים, שהשבטים ידעו בוודאות שהקב"ה מסכים לרצונם שלא לגלות ליעקב שיוסף חי, מכמה טעמים: (א) כדי שיעקב ובניו ירדו למצרים ובכך תתקיים גורת ברית בין הבתרים (רא"ם). (ב) כדי שיעקב יענש בפרידה מיוסף כ"ב שנה כנגד כ"ב שנה שלא קיים מצות כיבוד אב ואם (גור אריה). ועוד.

אבל אין לפרש כך את כוונת רש"י, שהרי טעמים אלו מסבירים רק את הצורך להסתיר מיעקב את מכירת יוסף ואת ירידתו למצרים, אבל אין הם מחייבים להסתיר ממנו את עצם העובדה שיוסף נמצא בחיים; ואילו מדברי רש"י "יצחק היה יודע שהוא חי, אמר היאך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו" – עולה שהחרם התייחס גם לעצם העובדה שיוסף חי.

78. יש מפרשים בדעת רש"י (ראה גור אריה), שהיה צורך לשתף את הקב"ה כדי להשלים את מניין המחרימים לעשרה, שכן החרם נעשה לפני שראובן חזר.